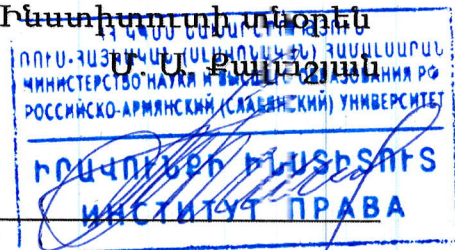

ԲՄԿ ՊՈԻՀ ՌՈՒՍ-ՀԱՅԿԱԿԱՆ (ՍԼԱՎՈՆԱԿԱՆ) ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Հաստատում եմ՝

Իրավունքի Ինստիտուտի տնօրեն

« 04 » հուլիսի 2025 թ.

Ինստիտուտ՝ Իրավունքի
Ամբիոն՝ Միջազգային և Եվրոպական իրավունքի

Հեղինակ՝ Լ.Ա. Ալավերդյան

ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Դասընթաց՝ Մարդու իրավունքների միջազգային իրավունքը և դրա
իմպլեմենտացիայի առանձնահատկությունները ՀՀ ազգային
օրենսդրությունում

Բակալավրի կրթական ծրագիր՝ 042101.01.6 «Իրավագիտություն»

(հեռակա)

Դասիչ մասնագիտություն՝ 042101.00.6 «Իրավագիտություն»

Դասընթացի անոտացիան

«Մարդու իրավունքների միջազգային իրավունքը և դրա իմպլեմենտացիայի առանձնահատկությունները Հայաստանի Հանրապետության ազգային օրենսդրությունում» ուսումնական առարկան նախատեսված է «Իրավագիտության» բակալավրիատի ուսանողների համար:

Դասընթացի ընթացքում ուսանողները ծանոթանում են մարդու իրավունքների միջազգային իրավունքի՝ /ՄԻՄԻ/ որպես իրավագիտության առանձնահատուկ ճյուղի առաջացման պատմությանը եւ տրամաբանությանը. ծանոթանում են միջազգային իրավունքի հիմնական փաստաթղթերին եւ Եվրոպական իրավունքի որոշ փաստաթղթերին. մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային, տարածաշրջանային եւ ազգային մեխանիզմներին. ուսումնասիրում են ՄԻՄԻ և դրա իմպլեմենտացիայի առանձնահատկությունները, ազգյին փոխգործակցության եւ ներմուծման ձեւերն ու մեթոդները ՀՀ ազգային օրենսդրությունում: ղիտարկում են մարդու իրավունքների պաշտպանության առկա խնդիրները միջազգային և ազգային / ՀՀ եւ որոշ այլ երկրների/ օրենսդրությունում:

Դասընթացի նպատակը և խնդիրները

Ուսումնական առարկայի նպատակները. Մարդու իրավունքի միջազգային իրավունքի (ՄԻՄԻ) և մարդու իրավունքների պաշտպանության համակարգի մասին հիմնարար հասկացությունների և գիտելիքների հիման վրա, մասնագիտական գործունեության մեջ միջազգային նորմերի և ազգային օրենսդրության արդյունավետ կիրառման հմտություններ սերմանել, հետաքրքրություն առաջացնել և զարգացնել օրենսդրությունը իրավաբանորեն ճշտգրիտ շտկելու և մարդու իրավունքների պաշտպանության ոլորտում մարդասիրական դիրքորոշման ձևավորումը:

Դասընթացի շրջանակներում լուծվում են հետևյալ խնդիրները:

- Ներկայացնել ՄԻՄԻ-ի հայեցակարգի և համակարգի ձևավորման և զարգացման պատմության հիմնական փուլերը.
- Բացահայտել ՄԻՄԻ-ի հիմնական հասկացությունների իմաստը և բովանդակությունը.
- Սերմանել միջազգային պայմանագրերի անկախ վերլուծության հմտությունները և սովորեցնել, թե ինչպես կիրառել ձեռք բերված գիտելիքները գործնականում և մասնագիտական գործունեության մեջ.
- Տրամադրել անհրաժեշտ տեղեկատվություն ՄԱԿ-ի հիմնական և պայմանագրային մարմինների և մարդու իրավունքների պաշտպանության մեխանիզմների, դիմելու, որոշումներ կայացնելու, նրանց բողոքարկելու ընթացակարգերի և այլնի մասին.

- Նպաստել մարդու իրավունքների վերաբերյալ միջազգային նորմերի համապատասխանության և կիրառման ապահովման վերահսկողության մեխանիզմների գործունեության առանձնահատկությունների ըմբռնման ձևավորմանը.
- Ջարգացնել մարդու իրավունքների կառուցվածքը և շրջանակը, մարդու իրավունքների և ազատությունների թույլատրելի սահմանափակումների սահմանները որոշելու հմտություններ.
- Ջարգացնել ՀՀ-ում պետական քաղաքականության և մարդու իրավունքների պաշտպանության վիճակը գնահատելու կարողությունը.
- Ջարգացնել մարդու իրավունքների ոլորտում միջազգային իրավունքի նորմերի համեմատական վերլուծությունը ՀՀ օրենսդրական և իրավունքի կիրառման պրակտիկայի հետ, ինչպես նաև մարդու իրավունքների համակարգի վիճակի և զարգացման քննադատական վերլուծություն իրականացնելու կարողությունը և դրա կիրառումը ժամանակակից միջազգային հարաբերություններում.
- Անհրաժեշտ տեղեկատվություն տրամադրել մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային, տարածաշրջանային և ազգային հաստատություններին:

Դասընթացի օբյեկտը և առարկան

Դասընթացի օբյեկտը դա Մարդու իրավունքների միջազգային իրավունքն է, իսկ առարկան դրա իմպլեմենտացիայի առանձնահատկությունները Հայաստանի Հանրապետության ազգային օրենսդրությունում:

Դասընթացի մուտքային պահանջները

Դասընթացի յուրացումը երթադրում է, որ ուսանողները տիրապետում են հետևյալ առարկաների հիմնական հասկացություններին. Միջազգային իրավունք, Եվրոպական իրավունք, ՀՀ Սահմանադրական իրավունք ինչպես նաև իրավունքի տեսություն և ճուղային իրավունքի որոշ մասեր:

Դասընթացի յուրացման արդյունքում ձեռք բերվող գիտելիքները և կարողությունները

Դասընթացի յուրացման արդյունքը ապահովում է անհրաժեշտ գիտելիքների, հմտությունների ու կարողությունների համապատասխան ՈԱՇ-ի վերջնարդյունքներին:

Գիտելիքները՝

- Մարդու իրավունքի միջազգային իրավունքի (ՄԻՄԻ) մասին հիմնարար հասկացությունների իմացություն.
- Մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային, տարածաշրջանային (ՄԻԵԴ), ազգային համակարգի հաստատությունների և գործիքակազմի մասին իմացություն.
- ՄԻՄԻ ազգային օրենսդրությունում իմպլեմենտացիայի առանձնահատկությունների իմացություն:

Հմտությունները՝

- **գլխելիքի կիրառման հմտությունները՝**

1. Կարող է իրականացնել մասնագիտական գործունեություն զարգացրած իրավագիտակցության, իրավական մտածողության և իրավական մշակույթի հիման վրա.
2. Տիրապետում է մարդու իրավունքների միջազգային, տարածաշրջանային և ազգային պաշտպանության մեխանիզմներին.

- **ընդհանրական իմացական հմտությունները՝**

1. Կարողանում է օգտագործելով օրենսդրական և իրավապահպանման պրակտիկան և ձևակերպել առաջարկներ՝ կանխելու մարդու իրավունքների հնարավոր խախտումները:

Կարողունակությունը (կոմպետենցիան)՝

- **ինքնուրույնությունը և պատասխանատվությունը՝**

- Կարող է ինքնուրույն իրականացնել մասնագիտական գործունեություն իրավագիտության իմացության, իրավական մտածողության և իրավական մշակույթի հիման վրա .
- Կարողանալ որոշումներ կայացնել և իրավական գործողություններ ձեռնարկել մարդու իրավունքները պաշտպանելու համար.
- Բացահայտում է պոտենցիալ (օրենսդրական, իրավապահ, քաղաքական և այլն) պատճառները և իրավախախտողներին:

Դասավանդման եղանակները և մեթոդները

Դասավանդման ընթացքում կիրառվում են գիտական ընդհանուր և մասնագիտական հատուկ մեթոդները իսկ հիմնական եղանակներն հետևյալն են՝

- դասախոսությունների ընդացքում կիրառվում են ինտերակտիվ դասախոսություններ, պրեզենտացիաներ և անմիջական տեստավորումներ, իսկ
- սեմինարներին շեշտը դրվում է ինքուրույն գրավոր աշխատանքների /էսսե, համեմատական աղյուսակ, իրավահամեմատական վերլուծություն/ և դրանց բանավոր ներկայացման վրա

Դասընթացի տեղն ուսումնական ծրագրում

ԲՄԿ ՊՈՒՅ ՌՈԼՍ-Հայկական (Սլավոնական) համալսարան

Դասընթացը ներառված է «Ընդհանուր մասնագիտական դասընթացների կրթաբլոկում»՝ 2 ակադեմիական կրեդիտ (72 ակադեմիական ժամ) աշխատատարությամբ, որից 6 ակադեմիական ժամ նախատեսվում է գործնական պարապմունքների համար: Դասընթացը նախատեսվում է ուսումնասիրել 5-րդ ուսումնական տարվա 1-ին կիսամյակում:

Ուսումնական աշխատանքի տեսակները	Ընդամենը, ակադ. ժամեր
1. Առարկայի ուսումնասիրման ընդհանուր աշխատատարությունն, այդ թվում՝	72
1.1. Լսարանային պարապմունքներ, այդ թվում՝	10
1.1.1. Դասախոսություններ	4
1.1.2. Գործնական պարապմունքներ, այդ թվում՝	6
1.1.2.1. Ստուգողական աշխատանքներ	
1.2. Ինքնուրույն աշխատանք, այդ թվում՝	4
1.2.1. Քննություններին նախապատրաստում	
1.2.2. Ինքնուրույն աշխատանքի այլ տեսակներ, այդ թվում՝ (նշել)	58
1.2.2.1. Գրավոր ինքնուրույն աշխատանքներ	
1.2.2.2. Էսսե և ռեֆերատներ	
Ամփոփիչ ստուգում (քննություն, ստուգարք)	ստուգարք

Դասընթացի ծավալի բաշխում (ակադեմիական ժամերով) ըստ թեմաների և ուսումնական աշխատանքի տեսակների

Առարկայի բաժինները և թեմաները	Ընդամենը	Դասախոսություններ	Գործնական / սեմինար պարապմունքներ

ԲՄԿ ՊՈՒՅ ՌՈԼԱ-Հայկական (Սլավոնական) համալսարան

1	2=3+4	3	4
Թեմա 1. «Մարդու իրավունքների միջազգային իրավունքը (ՄԻՄԻ) և ՀՀ ազգային օրենսդրության մեջ կիրարկման առանձնահատկությունները» ուսումնական առարկայի մասին. ուսումնական առարկայի նպատակը, խնդիրները, մեթոդները: Մարդու իրավունքների միջազգայնորեն ընդունված հայեցակարգի զարգացման դիալեկտիկան. ՄԱԿ-ի կանոնադրությունը և մարդու իրավունքների ժամանակակից հայեցակարգը. ՄԻՄԻ-ի աղբյուրները	2	2	
Թեմա 2. Մարդու իրավունքների միջազգային/տարածաշրջանային պայմանագրեր. մարդու իրավունքների «սերունդները». ժողովուրդների իրավունքները: Մարդու իրավունքներ և ազատություններ. դրանց սահմանափակման սահմանները. անձի (քաղաքացի, օտարերկրացի, երկքաղաքացի, քաղաքացիություն չունեցող, փախստական, քաղաքական վտարանդի, միգրանտ, «ոչքաղաքացի» և այլն) իրավական կարգավիճակը	2		2
Թեմա 3. Խտրականության կանխարգելումն ու վերացումը. մարդու իրավունքների միջազգային համակարգի	1	1	

ԲՄԿ ՊՈՒՅ ՌՈԼԱ-Հայկական (Սլավոնական) համալսարան

առանցքը. հավասար իրավունքներ՝ հավասար հնարավորություններ			
Թեմա 4. Մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային, տարածաշրջանային (ՄԻԵԴ) և ազգային (ՀՀ, ՌԴ) մեխանիզմները: Օմբուդսմանի (մարդու իրավունքների պաշտպանի) ինստիտուտը: ՀՀ «Մարդու իրավունքների պաշտպանի մասին» սահմանադրական օրենքը և ՌԴ «ՌԴ մարդու իրավունքների հանձնակատարի մասին» դաշնային օրենքը. անկախության և լիազորությունների երաշխիքների համեմատություն	2		2
Թեմա 5. Միջազգային մարդասիրական իրավունքը (ՄՄԻ) և մարդու իրավունքների մասին ազգային օրենսդրությունը զինված հակամարտությունների պայմաններում: ՄՄԻ-ի դերն ու տեղը ՄԻՄԻ-ի համակարգում:	1		1
Թեմա 6. Կոնվենցիա ցեղասպանության հանցագործությունը կանխարգելելու և պատժելու մասին: ՀՀ քրեական օրենսգիրքը քրեորեն պատժելի հանցագործությունների մասին մարդու իրավունքների ոլորտում:	1	1	

Թեմա 7. Մարդու իրավունքների արդիական հիմնախնդիրները միջազգային իրավունքում և ՀՀ/ՌԴ ազգային օրենսդրությունում. մարդու իրավունքները չճանաչված պետություններում	1		1
Ընդամենը	10	4	6

Դասընթացի թեմաների բովանդակությունը

Թեմա 1. Դ/խ 1. «Մարդու իրավունքների միջազգային իրավունքը (ՄԻՄԻ) և ՀՀ ազգային օրենսդրության մեջ կիրարկման առանձնահատկությունները» ուսումնական առարկայի մասին. ուսումնական առարկայի նպատակը, խնդիրները, մեթոդները: Մարդու իրավունքների միջազգայնորեն ընդունված հայեցակարգի զարգացման դիալեկտիկան. ՄԱԿ-ի կանոնադրությունը և մարդու իրավունքների ժամանակակից հայեցակարգը. ՄԻՄԻ-ի աղբյուրները

1. Ուսումնական առարկայի նպատակների, խնդիրների և մեթոդների համառոտ նկարագրությունը. բանավոր պատասխանների, գրավոր ինքնուրույն աշխատանքների և գիտելիքների եզրափակիչ ստուգման (ստուգաթղթի) գնահատման չափանիշները:
2. ՄԻՄԻ-ի զարգացման հիմնական փուլերը. ՄԻՄԻ-ի ձևավորման պատմությունից, ՄԱԿ-ի կազմավորումը, Մարդու իրավունքների հանձնաժողովը և մարդու իրավունքների մասին նախատեսվող համապարփակ միջազգային փաստաթղթի շուրջ բանավեճերը. կոնվենցիայի գաղափարից մինչև հռչակագրի գաղափարը:
3. Նյութերգյան դատավարությունը, դրա ազդեցությունը ՄԻՄԻ-ի ժամանակակից հայեցակարգի ձևավորման վրա, Յեղասպանության կանխարգելման և պատժի մասին կոնվենցիայի ընդունման տրամաբանական նախորդումը Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի ընդունմանը:
4. ՄԻՄԻ-ի աղբյուրները, մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային/տարածաշրջանային ինստիտուտների ու դատարանների դերը ՄԻՄԻ-ի զարգացման մեջ:
5. ՀՀ ազգային օրենսդրության մեջ ՄԻՄԻ-ի կիրարկումը, արդի հիմնախնդիրները, ՄԻՄԻ-ի իրավակիրառ գործելակերպը, «երկակի ստանդարտները»:
6. ՄԻՄԻ-ի և ազգային օրենսդրության նշանակությունը մարդու իրավունքների ոլորտում մասնագիտական գործունեության և ակտիվ քաղաքացիական դիրքորոշման ձևավորման խնդրում:

Գրականություն

1. ՄԱԿ-ի կանոնադրություն /ընդունվել է 26-ին հունիսի, 1945թ./
2. Права человека : учебник / отв. ред. Е. А. Лукашева. – М.: Норма, 2009 г.
3. Права человека и принципы международного права в XXI веке : монография / В. А. Карташкин. - М. : Норма : ИНФРА-М, 2019.- 148 с. - Режим доступа: <http://znanium.com/catalog/product/989163>
4. Այվազյան Վ. Ն. Մարդու իրավունքներ (ուսումնական ձեռնարկ), Եր. 2014թ. «ԵՂՀ» հրատարակչություն 560 էջ:
5. Международное право. Практикум: Учебное пособие / Е.В. Сафронова, Е.А. Абашева. - 2-е изд. - М.: ИЦ РИОР: НИЦ ИНФРА-М, 2018. - 312 с.: - (Высшее образование: Бакалавриат). - Режим доступа: <http://znanium.com/catalog/product/944394>.

Թեմա 2. Մարդու իրավունքների միջազգային/տարածաշրջանային պայմանագրեր. մարդու իրավունքների «սերունդները». Ժողովուրդների ինքնորոշման իրավունքը: Մարդու իրավունքներ և ազատություններ. դրանց սահմանափակման սահմանները. անձի (քաղաքացի, օտարերկրացի, երկքաղաքացի, քաղաքացիություն չունեցող, փախստական, քաղաքական վտարանդի, միգրանտ, «ոչքաղաքացի» և այլն) իրավական կարգավիճակը

1. Մարդու իրավունքների միջազգային պայմանագրերի տեսակները. հանձնարարականներ, չափորոշիչներ, հռչակագրեր, կոնվենցիաներ, դաշնագրեր և այլն:
2. Մարդու իրավունքների միջազգային օրինաշարը:
3. Ժողովրդի ինքնորոշման իրավունքը:
4. Մարդու իրավունքների սերունդները. մարդու իրավունքների՝ ըստ սերունդների դասակարգման տրամաբանությունը:
5. Մարդու իրավունքների տարածաշրջանային պայմանագրերը. հիմնական պայմանագրերի թվարկումը:
6. Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիան (Եվրոպական կոնվենցիա) և դրա արձանագրությունը:
7. Եվրոպական կոնվենցիայի ազդեցությունը ՀՀ ազգային օրենսդրության վրա. ՀՀ Սահմանադրությունը, ՀՀ օրենքները մարդու իրավունքների ոլորտում:

1. Մարդու իրավունքների՝ միջազգային իրավունքի նորմերով սահմանված պարտավորություններից շեղվելու պայմանները.

- Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիր, 1966 թ. (հոդվ. 4):
- Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիա, 1950 թ. (հոդվ. 15), Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների մասին ԱՊՀ կոնվենցիա, 1995 թ. (հոդվ. 35):
- Մարդու իրավունքների իրավաչափ սահմանափակումների չափանիշները, սկզբունքները և սահմանները:
- Իրավունքներ և ազատություններ, որոնք ենթակա չեն սահմանափակման:

2. Անձի իրավական կարգավիճակը.
 - քաղաքացի,
 - օտարերկրացի,
 - երկքաղաքացի,
 - քաղաքացիություն չունեցող,
 - փախստական,
 - քաղաքական վտարանդի,
 - միգրանտ,
 - «ոչ քաղաքացի»
3. ՄԻՄԻ-ի համապատասխան փաստաթղթերը և ՀՀ ազգային օրենսդրության օրենքները:
4. Մի կողմից՝ իրավաչափ սահմանափակումների և մյուս կողմից՝ անձի կարգավիճակով պայմանավորված մարդու/քաղաքացու՝ տարբեր ծավալներով իրավունքների տարբերությունը:
5. Օրենսդրորեն սահմանված *ցենզ* հասկացությունը, դրա տարբերությունը իրավաչափ սահմանափակումներից:

Նորմատիվ ակտեր և գրականություն

1. Մարդու իրավունքների միջազգային շրջանակը/ օրինաշարը
2. «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» Եվրոպական Կոնվենցիա
3. «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» Եվրոպական Կոնվենցիային կից արձանագրության հ.
4. Декларации, конвенции и другие документы
(https://www.un.org/ru/documents/decl_conv)
5. Права человека : учебник / отв. ред. Е. А. Лукашева. – М.: Норма, 2009 г
6. Վ. Այվազյան. Մարդու իրավունքներ: Երևան, «Տիգրան Մեծ» հրատ., 2014:
7. Manfred Nowak, U.N.Covenant on Civil and Political Rights CCPR Commentary, 2-nd revised edition, N.P., Publisher, 2005
8. Нерсисянц В. С. Общая теория права и государства. НОРМА – ИНФРА-М, Москва, 1999
9. «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիության մասին», ՀՀ օրենք (ընդունվել է 1995 թ. նոյեմբերի 16-ին),
10. 12. «Օտարերկրացիների մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2006 թ. դեկտեմբերի 25-ին),
11. «Փախստականների և ապաստանի մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2008թ. նոյեմբերի 27-ին),
12. «Քաղաքական ապաստանի մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2001թ. սեպտեմբերի 26-ին)

13. Права человека : учебник / отв. ред. Е. А. Лукашева. – М.: Норма, 2009 г.

14. Витрук Н. В. Общая теория правового положения личности. – М.: Норма, 2008

Թեմա 3. Խտրականության կանխարգելումն ու վերացումը. մարդու իրավունքների միջազգային համակարգի առանցքը. հավասար իրավունքներ՝ հավասար հնարավորություններ

1. Խտրականության դեմ պայքարի համառոտ պատմական ակնարկ. ստրուկների ապստամբությունից մինչև մեր օրերը. հանուն հավասար իրավունքների և հավասար հնարավորությունների պայքարը:
2. Խտրականության սահմանումը ՄԻՄԻ-ում:
3. Խտրականության հիմնական հայտանշանները. ռասա, մաշկի գույն, էթնիկ կամ սոցիալական ծագում, սեռ, կրոն կամ համոզմունքներ, քաղաքական կամ այլ հայացքներ, պատկանելություն ազգային փոքրամասնությանը, գույքային դրություն, ծնունդ, հաշմանդամություն և այլն:
4. Հանգամանքներ, որոնք որպես խտրականություն չեն դիտարկվում:
5. ՄԻՄԻ-ն և ՀՀ ազգային օրենսդրությունը խտրականության վերացման մասին:
6. Խտրականության կանխարգելման և վերացման մասին միջազգային մեխանիզմները:

Գրականություն

1. ՀՀ աշխատանքային օրենսգիրք
2. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրք
3. ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրք
4. ՀՀ ընտրական օրենսգիրք սահմանադրական օրենք
5. ՀՀ դատական օրենսգիրք սահմանադրական օրենք
6. Учебное пособие по контролю за соблюдением прав человека.-Нью-Йорк, Женева, 2002
7. Система договоров Организации Объединенных Наций в области прав человека.- ООН, Нью-Йорк и Женева, 2012 г.
8. Встраивание прав человека в повседневную практику.-Лондон, Соединенное королевство, февраль 2012 г.
9. Manfred Nowak, U.N.Covenant on Civil and Political Rights CCPR Commentary, 2nd revised edition, N.P., Publisher, 2005

Թեմա 4. Մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային, տարածաշրջանային (ՄԻԵԴ) և ազգային (ՀՀ) մեխանիզմները: Օմբուդսմանի (մարդու իրավունքների պաշտպանի) ինստիտուտը: ՀՀ «Մարդու իրավունքների պաշտպանի մասին»

սահմանադրական օրենքը և ՌԴ «ՌԴ մարդու իրավունքների հանձնակատարի մասին» դաշնային օրենքը. անկախության և լիազորությունների երաշխիքների համեմատություն

1. ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների պաշտպանության ինստիտուտները.
 - ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների հարցերով զերագույն հանձնակատարի վարչությունը,
 - Մարդու իրավունքների խորհուրդը,
 - Մարդու իրավունքների խորհրդի հատուկ ընթացակարգերը,
 - Ցեղասպանության կանխարգելման և պաշտպանության պատասխանատվության հարցերի հատուկ զեկուցողները,
 - Մարդու իրավունքների պայմանագրային մարմինները.
 1. Ռասայական խտրականության վերացման կոմիտե (ՌԽՎԿ)
 2. Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների կոմիտե (ՏՍՄԻԿ)
 3. Մարդու իրավունքների կոմիտե (ՄԻԿ)
 4. Կանանց նկատմամբ խտրականության վերացման կոմիտե (ԿԽՎԿ)
 5. Խոշտանգումների դեմ կոմիտե (ԽԴԿ)
 6. Երեխաների իրավունքների կոմիտե (ԵԻԿ)
- ՄԱԿ-ի համակարգում մարդու իրավունքների ընթացակարգային մարմիններ
7. Աշխատող միգրանտների հարցերի կոմիտե (ԱՄՀԿ)
 8. *ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի ընթացակարգեր*
 9. ՄԻԵԴ. գործունեությունը, նշանակությունը և ազդեցությունը ՀՀ օրենսդրության ու իրավակիրառ գործելակերպի վրա
 10. Օմբուդսմանի ինստիտուտը. պատմությունը, մոդելները տարածումը
 11. Օմբուդսմանի ինստիտուտի հիմնադրումը ՀՀ-ում
- Օմբուդսմանի ինստիտուտի հիմնադրումը ՀՀ-ում. բանավեճեր անհրաժեշտության շուրջ, կայացման առանձնահատկությունները, օրենսդրության կատարելագործումը:
12. ՀՀ ՀՀ «Մարդու իրավունքների պաշտպանի մասին» սահմանադրական օրենքը և դրա համեմատությունը ՌԴ «ՌԴ մարդու իրավունքների հանձնակատարի մասին» դաշնային օրենքի հետ. անկախության երաշխիքները, ընտրելու չափանիշները, լիազորությունների տարածման ոլորտները, լրացուցիչ գործառնությունները, գործունեության հաշվետվությունները:

Գրականություն

1. Учебное пособие по контролю за соблюдением прав человека.-Нью-Йорк, Женева, 2002
2. Система договоров Организации Объединенных Наций в области прав человека.- ООН, Нью-Йорк и Женева, 2012 г.

3. Встраивание прав человека в повседневную практику.-Лондон, Соединенное королевство, февраль 2012 г.
4. Де Сальвиа М. Европейская конвенция по правам человека. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2004
1. Зорькин В. Д. Конституция в XXI веке. Сравнительно-правовое исследование. М. Норма: 2012
2. Карташкин В. А. Права человека: международная защита в условиях глобализации. М. : Норма, 2009
3. Վ. Այվազյան. Մարդու իրավունքներ: Երևան, «Տիգրան Մեծ» հրատ., 2014:

Թեմա 5. Միջազգային մարդասիրական իրավունքը և մարդու իրավունքների մասին ազգային օրենսդրությունը զինված հակամարտությունների պայմաններում: ՄՄԻ-ի դերն ու տեղը ՄԻՄԻ-ի համակարգում:

1. ՄՄԻ-ի ծագման և զարգացման պատմությունից:
2. Ժնևյան իրավունքը և Հաագայի իրավունքը. տարածման ոլորտը:
3. ՄՄԻ-ի և ՄԻՄԻ-ի հարաբերակցությունը. ՄՄԻ-ի և ՄԻՄԻ-ի ընդհանրությունն ու տարբերությունները. ՄՄԻ-ի արդիականությունը և ՄԻՄԻ-ի կիրառելիության աստիճանը միջազգային ու ոչ միջազգային զինված հակամարտությունների իրավիճակներում:
4. Ժնևի 1949 թ. կոնվենցիաները և 1967 թ. լրացուցիչ արձանագրությունները. նախապատմությունը, ընդունումը, տարածումը:
5. Համառոտ տեղեկություններ Հաագայի իրավունքի մասին:
6. ԿԽՄԿ-ն Հայաստանում, ԼՂՀ-ում, Ադրբեջանում. գործունեության ուժեղ և թույլ կողմերը:
7. ՄՄԻ-ի զարգացման միտումները:

Գրականություն

1. Ժան Պիկտե Միջազգային մարդասիրական իրավունք, ԿԽՄԿ, Ժնև, 2000 թ., 112 էջ.
2. Միջազգային մարդասիրական իրավունք/ Պատասխաններ ձեր հարցերին, ԿԽՄԿ, Ժնև, 2024 թ <https://lib.armedu.am/article/500>
3. Пикте Ж., Развитие и принципы международного гуманитарного права. М. 2001
4. Котляров И.И. Международное гуманитарное право. – М., 2003
5. Ведение военных действий. Сборник Гаагских конвенций и иных международных документов. М., МККК.2004.

Թեմա 6. Կոնվենցիա ցեղասպանության հանցագործությունը կանխարգելելու և պատժելու մասին: ՀՀ քրեական օրենսգիրքը քրեորեն պատժելի հանցագործությունների մասին մարդու իրավունքների ոլորտում:

1. Ցեղասպանության հանցագործությունը կանխարգելելու և պատժելու մասին կոնվենցիա:
 - մշակման և ընդունման պատմությունից
 - սահմանումներ
 - վավերացում
2. Ցեղասպանություններ Կոնվենցիայի ըդունումից հետո
3. ԼՂՀ-ի հետ կապված իրադարձությունների վերլուծություն (քննարկում փոքր խմբերում):
4. Ադրբեջանի հանցավոր արարքների արցախահայերի դեմ և միջազգային հանրության արձականգները:

Գրականություն

1. Կոնվենցիա «Ցեղասպանության ոճրագործության կանխման և դրա պատժի մասին»
2. Ժնևի կոնվենցիաներ (1949 թ.), դրանց լրացուցիչ արձանագրություններ (1977 թ.)
3. Խոշտանգումների և այլ դաժան, անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի դեմ կոնվենցիա՝ հիմնական դրույթներ, սահմանումներ:
4. Римский статут МУС ([https://www.un.org/ru/law/icc/rome_statute\(r\).pdf](https://www.un.org/ru/law/icc/rome_statute(r).pdf))
5. Կոնվենցիա «Խոշտանգումների և այլ դաժան, անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի և պատժի տեսակների դեմ»
6. Резолюция ГА ООН А/РЕС/56/83 «Ответственность государств за международно-противоправные деяния»
7. Устав Международного трибунала по Руанде от 8 ноября 1994 г.
8. Հրապարակումներ Ադրբեջանի արցախահայության /ԼՂՀ/ դեմ հանցավոր արարքների և միջազգային հանրության արձականգների մասին:

Թեմա 7. Մարդու իրավունքների արդիական հիմնախնդիրները միջազգային իրավունքում և ՀՀ/ՌԴ ազգային օրենսդրությունում. մարդու իրավունքները չճանաչված պետություններում

1. Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների կոպիտ խախտումներ:
2. Ուժի կիրառման օրենքով սահմանված միջոցի անպատիժ գերազանցում:
3. Ընտրովի արդարադատություն:
4. Մարդու իրավունքների մեկնաբանություն՝ պայմանավորված աշխարհաքաղաքականությամբ.
 - երկակի ստանդարտներ,
 - մարդու իրավունքներին հետևելու հսկողության և մարդու իրավունքների ոլորտում միջազգային պարտավորությունների կատարման գործիքակազմի ընտրողականություն,

- մարդու իրավունքները խախտողների նկատմամբ պատժամիջոցների կամայական կիրառում/չկիրառում և մարդասիրական միջամտություն:
- 5. Մարդու իրավունքներին հետևելու ոչ իրավական վերաբերմունք չճանաչված պետական կազմավորումներում:
- 6. Շեղում մարդու իրավունքների՝ պատմականորեն ձևավորված հայեցակարգերից և ՄԻՄԻ-ի հիմնարար հասկացությունների ու նորմերի լայն մեկնաբանություն:

Գրականություն

1. Այվազյան Վ. Ն. Մարդու իրավունքներ (ուսումնական ձեռնարկ), Եր. 2014թ. «ԵՊՀ» հրատարակչություն 560 էջ:
2. Պետության և իրավունքի տեսություն, ուսումնական ձեռնարկ, 2-րդ լրամշակված հրատարակչություն, Երևան, «Լուսաբաց հրատարակչատուն», 2016, 628 էջ , Հեղինակային խումբ:
3. Права человека и процессы глобализации современного мира / Отв. Ред. Е.А.Лукашева. М., 2005.
4. Право и глобализация. Вопросы теории и истории / Под ред. Д.И.Луковской. Изд. С.- Петербургского ун-та, 2009.
5. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права / Под ред. К.И.Батыра и Е.В.Поликарповой. Т.2. М., 1996.

Դասընթացի ապահովվածությունը գրականությամբ

ՆՈՐՄԱՏԻՎ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐ ԵՎ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ա) Նորմատիվ իրավական ակտեր

1. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն (2005թ. և 2015թ.փոփոխություններով)
2. ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգիրք (ընդունվել է 2013թ. դեկտեմբերի 5-ին)
3. Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետության օրենսգիրք (ընդունվել է 1985թ. դեկտեմբերի 6-ին)
4. ՀՀ քրեական օրենսգիրք (ընդունվել է 2003թ. ապրիլի 18-ին), 6. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք (ընդունվել է 1998թ. հուլիսի 1-ին),
5. ՀՀ աշխատանքային օրենսգիրք (ընդունվել է 2004թ. նոյեմբերի 9-ին),
6. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրք (ընդունվել է 1998թ. մայիսի 5-ին),
7. ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրք (ընդունվել է 1998թ. հունիսի 17-ին),
8. ՀՀ ընտրական օրենսգիրք սահմանադրական օրենք (ընդունվել է 2016թ. մայիսի 25-ին),
9. ՀՀ դատական օրենսգիրք սահմանադրական օրենք (ընդունվել է 2018թ. փետրվարի 7-ին),
10. «Մարդու իրավունքների պաշտպանի մասին» ՀՀ սահմանադրական օրենք (ընդունվել է 2016թ. դեկտեմբերի 16-ին),

11. «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիության մասին», ՀՀ օրենք (ընդունվել է 1995 թ. նոյեմբերի 16-ին),
12. «Օտարերկրացիների մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2006 թ. դեկտեմբերի 25-ին),
12. «Փախստականների և ապաստանի մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2008թ. նոյեմբերի 27-ին),
13. «Քաղաքական ապաստանի մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2001թ. սեպտեմբերի 26-ին)
14. «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2011 թ. մայիսի 26-ին), 22. «Հավաքների ազատության մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2011թ. ապրիլի 14-ին),
15. «Կանանց և տղամարդկանց հավասար իրավունքների և հավասար հնարավորությունների մասին» ՀՀ օրենք
16. «Երեխայի իրավունքների մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 1996 թ. մայիսի 29-ին),
17. «Առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների սոցիալական պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2002թ. սեպտեմբերի 24-ին),
18. Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության և ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2017թ. դեկտեմբերի 13-ին),
- որությունների ապահովման մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2013թ. մայիսի 20-ին),
18. «Խղճի ազատության և կրոնական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2004թ. փետրվարի 18-ին),
19. «Հայաստանի Հանրապետության և Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու հարաբերությունների մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2007թ. փետրվարի 22-ին),
20. «Զանգվածային լրատվության մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2003 թ. դեկտեմբերի 3-ին),
21. «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2003 թ. սեպտեմբերի 23-ին),
22. «Հայաստանի Հանրապետությունում հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 1993 թ. մայիսի 24-ին),
23. «Բնակչության բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 1996 թ. ապրիլի 4-ին)
24. «Զինծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների սոցիալական ապահովության մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 1993 թ. հունվարի 7-ին),
25. «Բռնադատվածների մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 1994 թ. հունիսի 14-ին),
26. «Մարդու արյան և դրա բաղադրամասերի դոնորության և փոխներարկումային բժշկական օգնության մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2011 թ. նոյեմբերի 15-ին)
27. «Մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2002թ. ապրիլի 16-ին),
28. «Մարդու վերարտադրողական առողջության և վերարտադրողական իրավունքների մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2002թ. դեկտեմբերի 11-ին),
29. «Զինապարտության մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 1998 թ. սեպտեմբերի 16-ին),

30. «Հայրենական մեծ պատերազմի վետերանների մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 1998 թ. դեկտեմբերի 30-ին),
31. «Կրթության մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 1999թ. ապրիլի 14-ին),
32. «Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2004թ. դեկտեմբերի 14-ին),
33. «Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող անձանց մասին կրթության մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2005թ. մայիսի 25-ին),
46. «Նախնական մասնագիտական /արհեստագործական/ և միջին մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2005թ. հուլիսի 8-ին),
47. «Նախադպրոցական կրթության մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2005թ. նոյեմբերի 15-ին),
48. «Քաղաքացիական ծառայության մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2001 թ. դեկտեմբերի 4-ին),
49. «Հեղինակային իրավունքների և հարակից իրավունքների մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2006թ. հունիսի 15-ին),
50. «Հասարակության և պետության կարիքների համար սեփականության օտարման մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2006թ. նոյեմբերի 27-ին),
51. «Ձերբակալված և կալանավորված անձանց պահելու մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2002թ. փետրվարի 6-ին),
52. «Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2001 թ. դեկտեմբերի 4-ին),
53. «Արհեստակցական միությունների մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2000 թ. դեկտեմբերի 5-ին),
54. «Կուսակցությունների մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2002 թ. հուլիսի 3-ին),
55. «Մշակութային օրենսդրության հիմունքների մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2002թ. նոյեմբերի 20-ին),
56. «Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2009թ. հոկտեմբերի 7-ին),
57. «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2010թ. դեկտեմբերի 22-ին),
58. «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2010թ. դեկտեմբերի 22-ին),
59. «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2003թ. դեկտեմբերի 17-ին),
60. «Կենսապահովման նվազագույն զամբյուղի և կենսապահովման նվազագույն բյուջեի մասին» ՀՀ օրենք (ընդունվել է 2004թ. մարտի 16-ին),

բ)Միջազգային-իրավական ակտեր

1. ՄԱԿ-Ի կանոնադրություն (ընդունվել է 26-ին հունիսի, 1945 թ.)
2. Կոնվենցիա «Ցեղասպանության ոճրագործության կանխման և դրա պատժի մասին» (ընդունվել է 1948 թ. դեկտեմբերի 9-ին, ՀՀ վավերացրել է 10. 12. 1991թ.),
3. Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիր (ընդունվել է 10. 12. 1948, ՀՀ միացել է 1992),
4. Միջազգային դաշնագիր «Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին» (ընդունվել է 16. 12. 1966, ուժի մեջ է մտել 23. 03. 1976, ՀՀ միացել է 01.04. 1991),
5. Միջազգային դաշնագիր «Սոցիալական, տնտեսական և մշակութային իրավունքների մասին» (ընդունվել է 16. 12. 1966, ուժի մեջ է մտել 03.01. 1976, ՀՀ միացել է 09. 06. 1993),
6. «Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին» միջազգային դաշնագրին կից կամընտիր արձանագրություն (ընդունվել է 1966 թ. դեկտեմբերի 16-ին, ուժի մեջ է մտել 23. 03. 1976, ՀՀ միացել է 01.04. 1991),
7. «Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին» միջազգային դաշնագրին կից երկրորդ կամընտիր արձանագրություն (ընդունվել է 1989 թ. դեկտեմբերի 15-ին, ուժի մեջ է մտել 11.07. 1991),
8. «Սոցիալական, տնտեսական և մշակութային իրավունքների մասին»
9. դաշնագրին կից կամընտիր արձանագրություն (ընդունվել է 2008 թ. դեկտեմբերի 10-ին),
10. Մարդու իրավունքների միջազգային շրջանակ (1948-2006 թթ.)
11. «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» Եվրոպական Կոնվենցիա (ընդունվել է 4 նոյեմբերի 1950թ., ուժի մեջ է մտել 1953 թ. 03.09),
12. «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» Եվրոպական Կոնվենցիային կից արձանագրության հ. 1 (ընդունվել է 1952 թ. մարտի 20-ին),
13. «Եվրոպական սոցիալական խարտիա» (ընդունվել է 1961 թ. հոկտեմբերի 18-ին),
14. Կոնվենցիա «Հարկադիր կամ պարտադիր աշխատանքի մասին» (ընդունվել է 10.06. 1930 թ., ՀՀ վավերացրել է 25.10.2004),
15. Կոնվենցիա «Հարկադիր աշխատանքի վերացման մասին» (ընդունվել է 05.06. 1957 թ., ՀՀ վավերացրել է 25.10.2004),
16. Կոնվենցիա «Աշխատավարձի պաշտպանության մասին» (ընդունվել է 08.06.1949 թ., ՀՀ միացել է 25.10.2004 թ.),
17. Կոնվենցիա «Փախստականների կարգավիճակի մասին» (ընդունվել է 28. 07. 1951 թ., ՀՀ միացել է 12. 04. 1993 թ.), 1
18. «Փախստականների կարգավիճակի մասին արձանագրություն» (ընդունվել է 31. 01. 1967 թ., ՀՀ միացել է 12.04. 1993թ.),
19. Կոնվենցիա «Ապատրիդների (քաղաքացիության չունեցող անձանց) կարգավիճակի մասին» (ընդունվել է 28. 09. 1954 թ., ՀՀ միացել է 16.03. 1994 թ.),

20. Կոնվենցիա «Ապաքաղաքացիության կրճատման մասին» (ընդունվել է 30. 08. 1961 թ., ՀՀ միացել է 16. 03. 1994 թ.),
21. Կոնվենցիա «Քաղաքական ապաստանի մասին» (ընդունվել է 26. 12. 1933 թ., ուժի մեջ է մտել 28.03. 1935 թ.),
22. Կոնվենցիա «Խոշտանգումների և այլ դաժան, անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վեռաբերմունքի և պատժի տեսակների դեմ» (ընդունվել է 10. 12. 1984 թ., ՀՀ վավերացրել է 09. 06. 1993 թ.),
23. Կոնվենցիա «Կնոջ քաղաքական իրավունքների մասին» (ընդունվել է 20. 12. 1952 թ., ուժի մեջ է մտել 07.07. 1954 թ.),
24. Կոնվենցիա «Ամուսնացած կնոջ քաղաքացիության մասին» (ընդունվել է 20. 02. 1957 թ., ուժի մեջ է մտել 11. 08. 1958 թ., ՀՀ վավերացրել է 16.03. 1994 թ.),
25. Կոնվենցիա «Ռասայական խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին» (ընդունվել է 21. 12. 1965 թ., ՀՀ վավերացրել է 29. 12. 1993թ.),
26. Կոնվենցիա «Կանանց նկատմամբ բոլոր տեսակի խտրականության վերացման մասին» (ընդունվել է 18. 12. 1979 թ., ՀՀ վավերացրել է 09. 06. 1993թ.),
27. Կոնվենցիա թիվ 103 «Մայրության պաշտպանության մասին» (ընդունվել է 28. 06. 1952թ., ուժի մեջ է մտել 07.09. 1955թ.),
28. Կոնվենցիա «Երեխայի իրավունքների մասին» (ընդունվել է 20. 11. 1989 թ., ուժի մեջ է մտել 09. 12. 1990 թ., ՀՀ վավերացրել է 01.06. 1992 թ.),
29. ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի Կոնվենցիա «Կրթության բնագավառում խտրականության դեմ պայքարի մասին» (ընդունվել է 14. 12. 1960 թ, ՀՀ վավերացրել է 22. 06. 1993 թ.),
30. Եվրոպական կոնվենցիա «Հանձնման մասին» (ընդունվել է 13. 12. 1957թ., ՀՀ վավերացրել է 21. 11. 2001թ.),
31. Եվրոպական մշակութային կոնվենցիա (ընդունվել է 19. 12. 1954թ., ՀՀ վավերացրել է 18. 02. 1997թ.),
32. Շրջանակային Կոնվենցիա «Ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանության մասին» (ընդունվել է 10. 11. 1994թ., ՀՀ վավերացրել է 17. 02. 1998թ.),
33. Կոնվենցիա «Շոջակա միջավայրի հարցերի առնչությամբ տեղեկատվության հասանելիության, որոշումներ ընդանելու գործընթացին հասարակայնության մասնակցության և արդարադատության մատչելիության մասին» (Օրհուս, 25. 06. 1998թ., ՀՀ վավերացրել է 14.05.2001թ.),
34. Կոնվենցիա «Ռազմական հանցագործությունների և մարդկության դեմ ուղղված հանցագործությունների նկատմամբ վաղեմության ժամկետ չկիրառելու մասին» (ընդունվել է 26. 11. 1968 թ., ՀՀ վավերացրել է 29.03. 1993 թ.),
35. Կոնվենցիա «Գործող բանակներում վիրավորների ու հիվանդների վիճակի բարելավման մասին» (ընդունվել է 12. 08. 1949 թ., Ժնև, ՀՀ վավերացրել է 29.03. 1993 թ.),
36. Կոնվենցիա «Ծովում զինված ուժերի անձնակազմին աատկանող վիրավորների, հիվանդների և նավաբեկության ենթարկված անձանց վիճակի բարելավման մասին» (ընդունվել է 12. 08. 1949 թ., Ժնև, ՀՀ վավերացրել է 29. 03. 1993թ.),

37. Կոնվենցիա «Ռազմագերիների հետ վարվեցողության մասին» (ընդունվել է 12. 08. 1949 թ., Ժնև, ուժի մեջ է մտել 21. 10. 1950 թ., ՀՀ վավերացրել է 29. 03. 1993 թ.),
34. Կոնվենցիա «Պատերազմի ժամանակ քաղաքացիական բնակչության պաշտպանության մասին» (ընդունվել է 12. 08. 1949 թ., Ժնև, ՀՀ վավերացրել է 29.03. 1993թ.):,
35. Միջազգային ռազմական կոնֆլիկտների զոհերի պաշտպանության մասին ժնևի կոնվենցիաներին կից լրացուցիչ արձանագրություն (ընդունվել է 08. 06. 1977 թ., ՀՀ վավերացրել է 29. 03. 1993թ.),
36. Ոչ միջազգային բնույթի զինված կոնֆլիկտների զոհերի պաշտպանության վերաբերյալ ժնևի կոնվենցիաներին կից արձանագրություն (ընդունվել է 08. 06. 1977 թ., ՀՀ վավերացրել է 29. 03. 1993թ.)
37. Կոնվենցիա «Ստրկության մասին» (ընդունվել է 25. 09. 1926 թ.),
38. Լրացուցիչ կոնվենցիա «Ստրկությունը, ստրկավաճառությունը և ստրկության նման հաստատությաններն ու սովորույթները վերացնելու մասին» (ընդունվել է 07. 09. 1956 թ., ուժի մեջ է մտել 30. 04. 1957 թ.),
39. Կոնվենցիա «Մարդկանց առևտրի և երրորդ անձանց կողմից պոռնկության շահագործման դեմ պայքարելու մասին» (հավանության է արժանացել 02. 12. 1949 թ., ուժի մեջ է մտել 25.07. 1951 թ.,
40. «Աշխատանքային միգրացիայի և աշխատավոր միգրանտների սոցիալական պաշտպանության ոլորտներում համագործակցության մասին համաձայնագիր (ստորագրվել է 1994թ. ապրիլի 15-ին բոլոր ԱՊՀ անդամ երկրների կողմից, ՀՀ համար ուժի մեջ է մտել 1996թ. փետրվարի 26-ից):

Հիմնական գրականություն

1. Права человека. Учебник для вузов / Ответственный редактор – член-корр. РАН, доктор юридических наук Е. А. Лукашева, 3-е изд., перераб – М.: Издательство НОРМА 2015. – 512 с.:
2. Այվազյան Վ. Ն. Մարդու իրավունքներ (ուսումնական ձեռնարկ), Եր. 2014թ. «ԵՊՀ» հրատարակչություն 560 էջ:
3. Պետության և իրավունքի տեսություն, ուսումնական ձեռնարկ, 2-րդ լրամշակված հրատարակչություն, Երևան, «Լուսաբաց հրատարակչատուն», 2016, 628 էջ ,
Հեղինակային խումբ:
4. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ/ ընդհանուր խմբագրությամբ՝ Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի, Երևան, «Իրավունք», 2010, 1086 էջ:
5. Միխայել Զաքս, Սահմանադրական իրավունք II, Հիմնական իրավունքներ, Մաս 1, Հիմնական իրավունքների տեսություն, 2-րդ հրատ. , «Տիգրան Մեծ» հրատարակչություն, 2015, 312 էջ:

6. Դանիելյան Գ., Վարչական վարույթ և դատավարություն (ուսումնական ձեռնարկ), Երևան-Տիգրան Մեծ, 2011, 384 էջ
 7. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանի որոշումներն օրենքների և այլ իրավական ակտերի նորմերի սահմանադրականության վերաբերյալ (1996-2010 թթ.), Երևան, Նժար, 2011, 996 էջ,
 8. ՀՀ ՄԻՊ զեկույցներ 2004-2021 թթ.
 9. Павлова Л.В. Право прав человека, Минск, БГУ, 2005, 195 с. 7. Бадалянец Ю.С., Ягофаров Д.А. Права человека, уч. пособие, изд. М. Рязань, 2006, 599 с. 8. Права человека: Учебное пособие / Е.В. Гулин. - М.: ИЦ РИОР: НИЦ Инфра-М, 2013. - 175 с.
- Լրացուցիչ գրականություն**
1. Нерсисянц В. С. Общая теория права и государства. НОРМА – ИНФРА-М, Москва, 1999
 2. Витрук Н. В. Общая теория правового положения личности. – М.: Норма, 2008.
 3. Права человека : учебник / отв. ред. Е. А. Лукашева. – М.: Норма, 2009 г..
 4. Учебное пособие по контролю за соблюдением прав человека.-Нью-Йорк, Женева, 2002
 5. Система договоров Организации Объединенных Наций в области прав человека.- ООН, Нью-Йорк и Женева, 2012 г.
 6. Встраивание прав человека в повседневную практику.-Лондон, Соединенное королевство, февраль 2012 г.
 7. Алексеев С. С. Государство и право. М., Проспект, 2010
 8. Де Сальвиа М. Европейская конвенция по правам человека. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2004
 9. Зорькин В. Д. Конституция в XXI веке. Сравнительно-правовое исследование. М. Норма: 2012
 10. Карташкин В. А. Права человека: международная защита в условиях глобализации. М. : Норма, 2009
 11. Максуров А. А. Защита права собственности в Европейском суде по правам человека. М. 2012
 12. Нешатаева Т. Н. Решения Европейского Суда по правам человека: новеллы и влияние на законодательную и правоприменительную практику. М., Норма : Инфра-М, 2013
 13. Пикте Ж., Развитие и принципы международного гуманитарного права. М. 2001
 14. Котляров И.И. Международное гуманитарное право. – М., 2003
 15. Гассер Х. П. Международное гуманитарное право. Введение. 1995г.

16. Ведение военных действий. Сборник Гаагских конвенций и иных международных документов. М., МККК.2004.
17. Имплементация международного гуманитарного права. Сборник статей и документов. М., МККК. 2004.
18. Документы по международному гуманитарному праву, применяемому во время вооруженных конфликтов
(https://www.garant.ru/company/cooperation/gov/list/coop_gdrf/docs_gp/)
19. Гулин Е.В. Права человека (правовой статус личности). РИОР, 2024.
20. Доклады Защитника прав человека РА.
21. Доклады Уполномоченного по правам человека в РФ
22. Доклады УВКПЧ
23. Доклады договорных органов ООН
24. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права/ Под ред. К.И.Батыра и Е.В.Поликарповой. Т.2. М., 1996.
25. Մարդու իրավունքների Եվրոպական դատարան Երեվան, 2004
26. Վ. Այվազյան. Մարդու իրավունքներ –Տիգրան Մեծ, Երեվան, 2014
27. Ժան Պիկտե Միջազգային մարդասիրական իրավունք, ԿԽՄԿ, Ժնև, 2000 թ., 112 էջ.
28. Միջազգային մարդասիրական իրավունք/ Պատասխաններ ձեր հարցերին, ԿԽՄԿ, Ժնև, 2024 թ <https://lib.armedu.am/article/500>
29. Manfred Nowak, U.N.Covenant on Civil and Politikal Rights CCPR Commentary, 2-nd revised edition, N.P., Publisher, 2005

Է) Համացանցային կայքեր

www.un.org

www.coe.int

<https://www.osce.org/>

<https://www.icrc.org/ru>

<https://ombuds.am/>

6. www.arlis.am/

7. <http://www.parliament.am/>

8. <https://www.president.am/hy/>

ՍՏՈՒԳԱՐՔԻ ՀԱՐՅԱՇԱՐ

1. Մարդու իրավունքների ծագման պատճառները և պատմական արմատները:
2. Մարդու իրավունքների հասկացությունը: Մարդու իրավունքների հիմնարար բնույթը:
3. Մարդու իրավունքների միջազգային իրավունքի աղբյուրները
4. Իրավունքների և ազատությունների դասակարգումը: Մարդու իրավունքների չորս սերունդները:
5. Իրավունքի և ազատության հարաբերակցությունը: Իրավունքների, ազատությունների ու պարտականությունների միասնությունը: Սահմանադրական պարտականությունները:
6. Հիմնական իրավունքների և ազատությունների հասկացությունը և առանձնահատկությունները: Բացարձակ իրավունքներ:
7. Իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման հիմքերը և սահմանները: Սահմանափակման ենթակա և սահմանափակման ոչ ենթակա իրավունքները:
8. Ժողովուրդների ինքնորոշման իրավունքը:
9. Անձի իրավական կարգավիճակի հասկացությունը և այն պայմանավորող հանգամանքները: Քաղաքացիության հասկացությունը: Պետության և քաղաքացու միջև կապի բնույթը: Քաղաքացիության իրավունքի սահմանադրական բովանդակությունը և սահմանափակման հիմքերը:
10. Երկքաղաքացիություն, բազմաքաղաքացիություն և ապաքաղաքացիություն: Երկքաղաքացիների՝ պետության կառավարմանը մասնակցելու իրավունքի սահմանափակումը:
11. Օտարերկրացիների իրավական վիճակը և քաղաքական ապաստանի իրավունքը:
12. Խոշտանգման, անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի սահմանադրական արգելքը: «Խոշտանգում» և «անմարդկային վերաբերմունք» հասկացությունները: Մարդու արժանապատվության ամրագրման սահմանադրաիրավական բնույթը և դրա ապահովման երաշխիքները:
13. Օրենքի առջև հավասարությունն ու խտրականության արգելքը: Դրանց սահմանադրաիրավական ամրագրումը:
14. Կանանց և տղամարդկանց իրավահավասարությունը:
15. Կյանքի իրավունքը: Մարդու կյանքի իրավունքի պաշտպանության հիմնական ուղղությունները: Մահապատիժ:
16. Անձի անձնական ազատության և անձեռնմխելիության իրավունքը և դրա երաշխիքները: Մարդուն ազատությունից զրկելու սահմանադրական հիմքերը: Մարդուն խուզարկելը:
17. Մասնավոր և ընտանեկան կյանքի, պատվի ու բարի համբավի անձեռնմխելիության իրավունքը: Մասնավոր և ընտանեկան կյանքի ոլորտը: .
18. Ֆիզիկական և հոգեկան անձեռնմխելիության իրավունքը և դրա սահմանադրական երաշխիքները, սահմանափակման հիմքերը:
19. Բնակարանի անձեռնմխելիությունը: Բնակարանի խուզարկությունը և զննությունը:
20. Ազատ տեղաշարժվելու և բնակավայր ընտրելու իրավունքը: ՀՀ դուրս գալու և վերադառնալու իրավունք:

21. Մտքի, խղճի և կրոնի ազատությունը: Դրանց իրականացման ձևերն ու եղանակները, սահմանափակման հիմքերը: Կրոնական կազմակերպությունների իրավական վիճակը:
22. Հաղորդակցության ազատությունը և գաղտնիության իրավունքը ու դրանց սահմանադրական երաշխիքները, սահմանափակման հիմքերը:
23. Կարծիքի ազատ արտահայտման և մարդու ազատ գործելու իրավունքը: Դրանց սահմանադրական երաշխիքները և սահմանափակման հիմքերը:
24. Տեղեկություններ ստանալու իրավունքը, դրա սահմանադրական երաշխիքները և սահմանափակման հիմքերը:
25. Միավորումներ կազմելու իրավունքը: Կուսակցություններ և արհմիություններ ստեղծելու և դրանց անդամագրվելու իրավունքը: Դրա սահմանադրական երաշխիքները և սահմանափակման հիմքերը:
26. Հավաքների ազատության բովանդակությունը, սահմանադրական երաշխիքները և սահմանափակման հիմքերը:
27. Լրատվամիջոցների և տեղեկատվական այլ միջոցների ազատությունը:
28. Պետության կառավարմանը մասնակցելու իրավունքի բովանդակությունը և դրսևորման ձևերը (ընտրելու և ընտրվելու, հանրաքվեների մասնակցելու իրավունք, օրենսդրական նախաձեռնության իրավունք): Պետության կառավարմանը մասնակցելու իրավունքի բովանդակությունը և դրսևորման ձևերը (հանրային ծառայության անցնելու հավասար հնարավորության, արդարադատության իրականացմանը մասնակցելու իրավունքը, պատշաճ վարչարարության իրավունք, հանրագիր ներկայացնելու իրավունք):
29. Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների բովանդակությունը: Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային ոլորտներում պետության հիմնական նպատակները և դրանց իրագործումը:
30. Սեփականության իրավունքի բովանդակությունը: Սեփականության ձևերն ու պաշտպանությունը: Սեփականության իրավունքի անձեռնմխելիությունը: Հողի նկատմամբ սեփականության իրավունքի առանձնահատկությունները: Մտավոր սեփականություն:
31. Աշխատանքի ազատության բովանդակությունը և աշխատանքային իրավունքները: Աշխատանքից անհիմն ազատելու պաշտպանության իրավունք: Հանգստի իրավունքը: Պարտադիր կամ հարկադիր աշխատանքի արգելքը: Գործադուլի իրավունքը:
32. Տնտեսական գործունեության ազատությունը և տնտեսական մրցակցության երաշխավորումը:
33. Ամուսնանալու ազատությունը: Ընտանիքի, մայրության և մանկության պաշտպանությունը:
34. Սոցիալական ապահովության իրավունքի բովանդակությունը: Կենսաթոշակների տեսակները:
35. Առողջության պահպանության իրավունք: Բժշկական օգնության և սպասարկման ոլորտում պետության ընդհանուր բնույթի պարտավորությունները:
36. Կրթության իրավունքը: Կրթության հավասար մատչելիության իրավունք:

37. Ստեղծագործության ազատությունը: Գիտության նվաճումներից օգտվելու և հասարակության մշակութային կյանքին մասնակցելու իրավունք:
38. Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային ոլորտներում պետության հիմնական խնդիրները և դրանց իրականացման ուղղությունները:
39. Երեխայի իրավական վիճակը: Երեխայի իրավունքների պաշտպանությունը:
40. Կանանց իրավական վիճակը: Կանանց, որպես առանձին կատեգորիայի անձանց, իրավունքների ու ազատությունների իրականացման առանձնահատկությունները:
41. Հաշմանդամների իրավական վիճակը:
42. Ազգային փոքրամասնությունների իրավական վիճակը:
43. Մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության ներպետական միջոցների բովանդակությունը: Մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը Հանրապետության օրենսդիր իշխանության բնագավառում: Մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը Հանրապետության գործադիր իշխանության բնագավառում: Մարդու իրավունքների և ազատությունների դատական պաշտպանությունը:
44. Մարդու իրավունքների պաշտպանի ինստիտուտը Հայաստանում: Դրա դերը մարդու իրավունքների պաշտպանության համատեքստում:
45. Մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության ներպետական այլ միջոցներ (օրենքի և այլ իրավական ակտերի հետադարձ ուժի արգելումը, ապացույցների անթույլատրելիությունը և ցուցմունք տալու պարտականությունից ազատվելու իրավունքը, վնասի հատուցման իրավունքը): Իրավաբանական օգնության և պաշտպան ունենալու իրավունքը:
46. Մարդու իրավունքների և ազատությունների միջազգային պաշտպանության հասկացությունն ու բովանդակությունը, դրանց վերաբերյալ միջազգային-իրավական փաստաթղթերը և դրանց դասակարգումը:
47. Մարդու իրավունքների և ազատությունների միջազգային պաշտպանության կոնվենցիոն կառուցակարգերը: Մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը ՄԱԿ-ի համակարգում: ՄԱԿ-ի մարմինները:
48. Պատասխանատվությունը միջազգային իրավունքի դեմ հանցագործությունների համար: Հռոմի ստատուտ: Միջազգային քրեական դատարան: Միջազգային այլ դատարաններ և տրիբունալներ:
49. Ցեղասպանության կանխարգելման և պատժի մասին կոնվենցիա, ցեղասպանությունը որպես մարդու իրավունքների խախտման ծայրահեղ դրսևորում և մարդկության դեմ հանցագործություն:
50. Փախստականների վերաբերյալ միջազգային իրավունքը և ազգային օրենսդրությունը, փախստականների կարգավիճակի մասին կոնվենցիա, փախստականների կարգավիճակը:

ՄԻՋԱՆԿՅԱԼ ՍՏՈՒԳՈՂԱԿԱՆԻ ՕՐԻՆԱԿ

Ա.Ա.Հ. _____ Մասնագիտացում _____

Ամսաթիվ _____

11. Տնտեսական իրավունքները նախատեսված են

- ա) քաղաքացիական օրենսգրքով
- բ) ձեռնդրեցության մասին օրենքով
- գ) աշխատանքային օրենսգրքով
- դ) քրեական օրենսգրքով

12. Հայաստանում Սահմանադրության համաձայն բարձրագույն արժեք է հանդիսանում՝

- ա) պետությունը
- բ) տարածքը
- գ) գործադիր իշխանությունը
- դ) այլ (հստակեցնել) _____

13. ՀՀ Սահմանադրությունը սահմանում է

- ա) աշխատանքի իրավունքը
- բ) աշխատելու պարտականությունը
- գ) աշխատանքի ազատ ընտրության իրավունքը
- դ) անվտանգության և հիեզիենայի պահանջները բավարարող աշխատանքի իրավունքը

14. Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիությունը

- ա) Հայաստանի հետ անձի անխզելի կապն է, որն արտահայտվում է փոխադարձ իրավունքների ու պարտականությունների ամբողջականությամբ
- բ) Հայաստանի հետ անձի հաստատուն իրավական կապն է, որն արտահայտվում է փոխադարձ իրավունքների ու պարտականությունների ամբողջականությամբ

15. Մարդու և քաղաքացու պարտականությունները

- ա) վճարել հարկերը
- բ) աշխատել
- գ) անցնել զինվորական ծառայություն
- դ) ստանալ բարձրագույն կրթություն
- ե) անառարկելիորեն ենթարկվել վերադաս ղեկավարությանը

16. Մարդն ունի՞ պարտականություններ հասարակության առջև

- ա) այո
- բ) ոչ

17. Ինչպիսի՞ սահմանափակումների պետք է ենթարկվի մարդն իր իրավունքներն ու ազատություններն իրացնելիս

18. Թվարկեք ՄԻՄԲ բոլոր փաստաթղթերը և դրանց ընդունման ամսաթվերը

19. Ինչո՞ւ են դաշնագրերն ու դրանց արձանագրություններն ընդունվել առանձին

20. Ինչո՞վ է տարբերվում հռչակագիրը դաշնագրից/կոնվենցիայից
